

К.В. Шиманська, к.е.н., доц.

А.П. Семенець, аспір.

Житомирський державний технологічний університет

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ З ЕЛЕКТРОННИМИ ГРОШИМА: ДОСВІД УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

Глобалізаційні процеси в економіці та інтенсифікація міжнародних розрахунків вимагають активного впровадження сучасних інформаційно-комп'ютерних і телекомунікаційних технологій усіма учасниками економічних відносин, зокрема у сферу грошового обігу. В цьому контексті набувають актуальності питання врегулювання використання електронних грошей як засобів платежу, оскільки їх функціонування вимагає не тільки відповідного технічного та інформаційного забезпечення, але й належного інституційного підґрунтя. Це дозволить забезпечити правильне облікове відображення електронних грошей як об'єктів бухгалтерського обліку, сформувати адекватну систему контролю відповідних електронних розрахунків та в цілому сприятиме детінізації розрахункових операцій. У зв'язку з цим, у межах даного дослідження проведено оцінку стану нормативно-правового забезпечення регулювання бухгалтерського обліку операцій з електронними грошима в Україні та Польщі як одного з найближчих стратегічних партнерів України, чий досвід у реформуванні вітчизняної економіки на шляху до членства у ЄС можна використати як орієнтир для нашої держави. Крім того, визначено перспективи впровадження позитивного досвіду Республіки Польща у вітчизняну практику.

Ключові слова: електронні гроші; бухгалтерський облік; нормативне регулювання.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку глобальної електронної мережі Інтернет та інформаційних технологій, поглиблення міжнародної економічної інтеграції завданням органів державної влади є створення правових механізмів функціонування систем розрахунків електронними грошима в Україні, а також здійснення дієвого державного контролю відповідних операцій з урахуванням світового досвіду у цій сфері. Адже для кожного суб'єкта господарювання необхідне знання чинного законодавства.

Законодавче підґрунтя функціонування електронних грошей у майбутньому вимагатиме уваги до реформування таких державних функцій, як грошово-кредитна політика, банківські операції, контроль за валютними операціями тощо. Подальша інтеграція сучасних інформаційних технологій у різні галузі діяльності людини сприятливим чином позначиться на розвитку розрахунків електронними грошима. Але для цього необхідною умовою є створення належної правової інфраструктури, яка б обслуговувала процес розрахунків електронними грошима.

Інтенсифікація зовнішньоторговельних відносин між Україною та Республікою Польща дає також поштовх до розвитку розрахунків між резидентами цих країн електронними грошима.

З метою забезпечення прозорості зовнішньо-економічних операцій при розрахунках електронними грошима, упорядкування вимагає їх правовий базис. Це, у свою чергу, сприятиме створенню передумов якісного інформаційного забезпечення розрахунків електронними грошима.

Метою дослідження є оцінка стану нормативно-правового забезпечення регулювання бухгалтерського обліку операцій з електронними грошима в Україні та Республіці Польща, визначення перспектив впровадження позитивного досвіду Республіки Польща у вітчизняну практику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями становлення, формування, розвитку правового забезпечення розрахунків електронними грошима в Україні займалися вітчизняні науковці, зокрема, А.Кочергин, А.Нефьодов, І.О. Трубін, а також польські науковці П.Відавські (P.Widawski), М.Кішель (M.Kisiel), Б.Фрончек (B.Frączek), W.Zamojski (В.Займовські), К.Келлер (K.Keller), А.Вавщик (A.Wawszyk), Б.Холист (Brunon Hołyst), Я.Помикала (J.Pomykała), В.Вевьорувські (W.Wiewirowski), R.Podpłóński (Р.Подпльонські),

P.Popis (П.Попіс) та інші. Подальші дослідження проблемних питань сприяють розвитку функціонування електронних грошей.

Наукові напрацювання польських дослідників у частині вдосконалення правового забезпечення функціонування електронних грошей наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Напрями удосконалення правового регулювання функціонування електронних грошей у Польщі

Напрямок удосконалення	Автори, які розвивають напрям
Виявлення різниці між розрахунком електронними грошима та платіжним переказом	П.Відавські (P.Widawski), М.Кішель (M.Kisiel)
Класифікація електронних грошей	Б.Фрончек (B.Frączek), М.Кішель (M.Kisiel)
Безпека здійснення електронних платежів у сфері електронної комерції	W.Zamojski (В.Займовські), К.Keller (К.Келлер), А.Вавщик (A.Wawszczyk)
Безпека застосування електронного підпису	Б.Холист (Brunon Ho yst), Я.Помикала (J.Pomykała), В.Вевьорувські (W.Wiewirowski), R.Podpłóński (Р.Подплоньські), Р.Ропіс (P.Popis)

Слід зауважити, що проблеми, які порушувалися польськими дослідниками в сфері нормативно-правового регулювання функціонування електронних грошей, більшою мірою спрямовані на створення безпечного середовища здійснення електронних платежів, застосування електронного підпису, а також визначення різниці між розрахунком електронними грошима та платіжним переказом.

У світі та в Україні, зокрема, йде активна робота зі створення належного правового забезпечення функціонування електронних грошей і вже є певні результати. Нижче наведені рівні нормативного забезпечення бухгалтерського обліку операцій з електронними грошима в Україні (табл. 2).

Таблиця 2

Рівні нормативного регулювання функціонування та облікового відображення електронних грошей

з/п	Групи нормативних документів	Нормативні документи
1	2	3
Міжнародний рівень		
1	Директиви ЄС, що ратифіковані в Україні	Директива Європейського парламенту та Ради 2009/110/ЄС від 16 вересня 2009 року про започаткування, здійснення та пруденційний нагляд за діяльністю установ, що працюють з електронними грошима, що вносить зміни до Директив 2005/60/ЄС та 2006/48/ЄС і припиняє дію Директиви 2000/46/ЄС [2]
Національний рівень		
2	Кодекси	Господарський кодекс України [1], Цивільний кодекс України [23], Податковий кодекс України [14]
3	Закони	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність підприємства» [5], Закон України «Про електронні документи й електронний документообіг» [7], Закон України «Про електронний цифровий підпис» [6], Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [9], Закон України «Про Національний банк України» [8], Закон

України «Про банки і банківську діяльність» [4]		
Закінчення табл. 2		
1	2	3
4	ПБО	ПБО 11 «Зобов'язання» [15], ПБО 17 «Податок на прибуток» [16], ПБО 16 «Витрати» [17], ПБО 15 «Дохід» [18]
5	Інструкції, положення, постанови	Положення про електронні гроші в Україні [19], Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті [20], Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств, і організацій від 30.11.1999 291 [10]
Рівень підприємства		
6	Установчі документи	Статут, установчий договір
7	Облікова політика	Положення про облікову політику в частині обліку операцій з електронними грошима

Аналізуючи види та зміст наведених нормативних документів, можна виділити дві групи:

1) ті, що безпосередньо пов'язані з електронними грошима [19, 2]. Нормативні акти даної групи містять загальні положення щодо емісії грошей та правил їх використання;

2) ті, що містять лише окремі положення щодо облікового відображення та функціонування електронних грошей [5, 7, 6, 9, 8, 15–18, 4]. У нормативних актах цієї групи наводяться часткові норми щодо функціонування та облікового відображення електронних грошей. Ці положення призначені врегулювати організаційні аспекти таких операцій.

У межах Європейського Союзу прийнято ряд актів, що спрямовані на регулювання електронних грошей. Серед них: Директива ЄС 2009/110/ЄС «Про започаткування, здійснення та пруденційний нагляд за діяльністю установ, що працюють з електронними грошима», «Про електронний підпис» та інші.

Так Директива ЄС 2009/110/ЄС складається з наступних розділів і статей:

Розділ I. Сфера застосування та визначення

Стаття 1. Предмет та сфера застосування визначає основні категорії установ-емітентів електронних грошей, до яких належать кредитні установи, установи-емітенти електронних грошей, поштові жиро-установи, Європейський Центральний Банк і національні центральні банки, держави-члени або їхні органи регіональної або місцевої влади.

Стаття 2. Визначення надає трактування поняттям «установа-емітент електронних грошей», «електронні гроші», «емітент електронних грошей», «середня сума емітованих електронних грошей».

Розділ II. Вимоги щодо започаткування та здійснення діяльності установ-емітентів електронних грошей, та пруденційного нагляду за ними

Стаття 3. Загальні засади пруденційного нагляду надає рекомендації щодо необхідності повідомлення компетентних органів про зміни, спрямовані на захист коштів, отриманих в обмін на електронні гроші, а також про придбання чи депонування кваліфікованої частки участі в установі-емітенті електронних грошей.

Стаття 4. Первинний капітал визначає мінімально можливу величину статутного капіталу установ-емітентів електронних грошей.

Стаття 5. Власні кошти визначає обсяг власних коштів установ-емітентів електронних грошей.

Стаття 6. Діяльність визначає види діяльності, на які установа-емітент електронних грошей повинна мати право, а саме: надання платіжних послуг, надання кредиту у зв'язку з платіжними послугами, надання операційних послуг та тісно пов'язаних з ними допоміжних послуг по відношенню до емісії електронних грошей або до надання платіжних послуг, експлуатація платіжних систем, ділова діяльність, відмінна від емісії електронних грошей.

Стаття 7. Вимоги щодо захисту коштів повідомляє, що держава має вимагати від установ-емітентів електронних грошей забезпечення захисту коштів, отриманих в обмін на електронні гроші.

Розділ III. Емісія та викуп електронних грошей

Стаття 10. Заборона емісії електронних грошей є вимогою до держави щодо заборони фізичним та юридичним особам, які не є установою-емітентом електронних грошей, здійснювати їх емісію.

Стаття 11. Випуск та викуп електронних грошей. Держава має гарантувати випуск установами-емітентами електронних грошей лише в сумі отриманих коштів, а також те, що на вимогу власника буде здійснюватися їх викуп.

Стаття 12. Заборона на відсотки говорить про неможливість надання відсотків за користування електронними грошима їх власником.

Прикладом функціонування системи розрахунків електронними грошима у Європейському Союзі є Республіка Польща – країна, яка є для України стратегічним партнером. Розгляд нормативно-правового регулювання функціонування електронних грошей дасть можливість порівняти рівні розвитку законодавчої бази щодо функціонування електронних грошей в Україні та Польщі, вивчити досвід країни щодо розвитку нормативно-правового регулювання функціонування електронних грошей, спростить розуміння законодавства щодо операцій з електронними грошима для цілей розвитку двосторонніх економічних відносин між нашими державами.

Нормативно-правові акти, що регулюють проведення розрахунків електронними грошима в Польщі, та їх характеристику наведено у таблиці 3.

Таблиця 3

Нормативно-правове забезпечення функціонування електронних грошей у Польщі

з/п	Нормативні документи	Питання, що врегульовані
1	2	3
Нормативні документи, що регулюють функціонування електронних грошей		
1	Цивільний кодекс (Kodeks cywilny) [24]	Визначає права юридичних і фізичних осіб, власність та майнові права, виконання зобов'язань, відповідальність за невиконання зобов'язань, головні особливості продажу, гарантії якості продукції та ін.
2	Кодекс торговельних товариств (Kodeks spółek handlowych) [25]	Регулює формування, організацію, функціонування, злиття, поділ, перетворення комерційних товариств
3	Закон «Про платіжні послуги» (Ustawa o usługach płatniczych) [35]	Регулює умови здійснення платіжних послуг. Визначає права і обов'язки сторін, умови випуску та викупу електронних грошей, основні принципи функціонування національного ринку платіжних операцій з використанням платіжних карт
4	Закон «Про охорону баз даних» (Ustawa o ochronie baz danych) [32]	Визначає основні умови охорони баз даних, що являють собою збір даних чи будь-яких інших матеріалів, чи елементів в електронній формі, що систематизуються за певною ознакою чи належать до певної тематики
5	Закон «Про доступ до публічної інформації» (Ustawa o dostępie do informacji publicznej) [34]	Регулює доступ до публічної інформації. Визначає право та заборони доступу до публічної інформації. Визначає кримінальну відповідальність за неправомірну заборону надання доступу до публічної інформації
6	Закон «Про електронний підпис» (Ustawa o podpisie elektronicznym) [31]	Встановлює умови застосування електронного підпису, правові результати електронного підпису; обов'язки суб'єктів, які засвідчують сертифікаційні послуги, визначає важливість сертифікатів і встановлює нагляд над діяльністю суб'єктів, які засвідчують сертифікаційні послуги
7	Закон «Про електронні платіжні інструменти» (Ustawa o elektronicznych	Регулює здійснення банківських електронних послуг; визначає інструменти електронних грошей та обов'язки осіб, які їх видають. Встановлює принципи створення,

	instrumentach płatniczych) [33]	організації, діяльності, нагляду та ліквідації організації електронних грошей
--	---------------------------------	---

Закінчення табл. 3

1	2	3
8	Закон «Про надання послуг за допомогою електронних засобів» (Ustawa o świadczeniu usług drogą elektroniczną) [30]	Визначає обов'язки та відповідальність особи, яка надає послуги за допомогою електронних засобів; засади охорони особистих даних фізичних осіб, які користуються послугами, що надаються за допомогою електронних засобів
Нормативні документи, що регулюють облік електронних грошей		
9	Закон «Про бухгалтерський облік» (Ustawa o rachunkowości) [29]	Визначає правові засади ведення бухгалтерського обліку та порядок перевірки фінансової звітності аудитором в Польщі
10	Закон «Про податок на прибуток від юридичних осіб» (Ustawa o podatku dochodowym od osób prawnych) [36]	Регулює порядок нарахування, стягнення та сплати податку на прибуток юридичних осіб. Визначає відповідальність за несплату податку та встановлює штрафні санкції
11	Стандарт бухгалтерського обліку 2 «Податок на прибуток» (Krajowy Standard Rachunkowości 2 «Podatek dochodowy») [27]	Встановлює засади нарахування, відображення та сплати відстрочених податкових активів та відстрочених податкових зобов'язань. Регулює створення резерву відстрочених податкових зобов'язань. Порядок відображення у фінансовій звітності податку на прибуток
12	Стандарт бухгалтерського обліку 1 «Звіт про рух грошових коштів» (Krajowy Standard Rachunkowości 1 «Rachunek przepływów pieniężnych») [26]	Визначає правові засади ведення бухгалтерського обліку грошових коштів на підприємстві. Визначає порядок зарахування грошових потоків до операційної, фінансової чи інвестиційної діяльності. Визначає правове регулювання прибутків (збитків) у результаті виникнення курсових різниць
13	Закон «Про оподаткування товарів та послуг» (Ustawa o podatku od towarów i usług) [28]	Регулює оподаткування товарів і послуг. Встановлює порядок оподаткування товарів і послуг при ліквідації товариства або при зупиненні господарської діяльності

На основі аналізу нормативно-правового забезпечення функціонування електронних грошей у Польщі можна зробити висновок, що на законодавчому рівні функціонування електронних грошей є більш підкріплене нормативно-правовими актами, ніж в Україні, що забезпечує більш активний розвиток даної сфери в Польщі. Проте головною проблемою для обох держав залишається створення безпечного середовища функціонування електронних грошей, наслідком чого наступним кроком для забезпечення подальшого розвитку даної сфери є прийняття певних нормативно-правових документів, що визначали б відповідальність за скоєння неправомірних дій у середовищі функціонування електронних грошей.

Важливим кроком на шляху удосконалення правового забезпечення інформаційних відносин в Україні було створення Національного агентства з питань інформатизації при Президенті України та затверджено Закони України: «Про Національну програму інформатизації», «Про концепцію Національної програми інформатизації», «Про інформатизацію», «Про науково-технічну інформацію», «Про захист інформації в автоматизованих системах», «Про підприємництво», «Про державну таємницю» та інші закони Верховної Ради України, укази Президента, положення й інструкції.

В Україні основна складність порядку відображення в бухгалтерському обліку операцій з електронними грошима полягає в тому, що відсутня систематизована узагальнена процедура щодо обліку та контролю за рухом електронних грошей. Наявні окремі несистематизовані складові такої процедури, зокрема це нормативно-правові документи щодо загальних положень функціонування електронних грошей, запровадження електронного документообігу та електронного цифрового підпису.

Згідно зі ст. 3 Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні», гроші в Україні можуть існувати лише в готівковій (грошові знаки) або в безготівковій формі (записи на рахунках у банках). Якщо проводити аналогію з готівкою, то відповідно до законодавства, емісію готівки може здійснювати лише Національний банк України, а всі інші особи із уведення в обіг будь-яких грошей підпадають під ст. 199 Кримінального кодексу України від 05.04.2001 р. 2341-III. Можна спробувати уявити платежі електронними грошима як форму безготівкових розрахунків, але платежі з їх використанням не є жодним із видів розрахунків, що передбачені Інструкцією про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затвердженою постановою Правління НБУ від 21.01.2004 р. 22 [13, с. 195]. Таким чином, електронні гроші не є готівкою, а розрахунки, що здійснюються з їх допомогою, не є безготівковими у контексті чинного законодавства.

Базовим документом з питань наявності та руху електронних грошей в Україні є Положення про електронні гроші від 04.11.2010 р. 481 [19], розроблене з урахуванням вимог Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/110/ЄС від 16 вересня 2009 року [2]. Дане положення встановлює вимоги Національного банку до суб'єктів, які здійснюють операції з електронними грошима, порядку здійснення цих операцій, а також вимоги до правил використання електронних грошей в Україні та порядку їх узгодження. Кількість банків, що мають право здійснювати випуск електронних грошей згідно з законодавством України, наведено на рисунку 1.

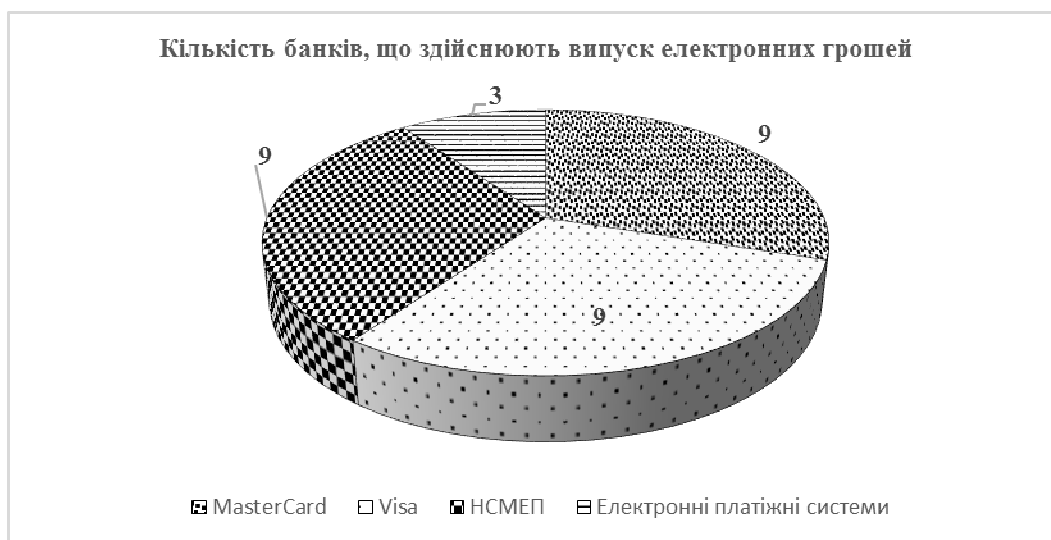

Рис. 1. Кількість банків, що мають право здійснювати випуск електронних грошей [21]

Як видно з рисунка 1, існує ряд банків, які здійснюють випуск електронних грошей; деякі з них, зокрема, ПАТ «АЛЬФА-БАНК», ПУАТ «ФІДОБАНК» та ОЩАДБАНК створили платіжні системи «Максі», «МонеХу» та «ГлобалМані» відповідно, що були узгоджені з Національним банком України.

На підставі Положення про електронні гроші від 04.11.2010 р. 481 [19] виділено суб'єкти системи функціонування електронних грошей в Україні та визначено їх функції (табл. 4).

Таблиця 4

Суб'єкти системи функціонування електронних грошей та їх функції

Суб'єкт системи функціонування електронних грошей	Функції суб'єкта системи електронних грошей
1	2
Емітент (банк)	– Емісія електронних грошей; – обмінні операції; – погашення електронних грошей
Комерційний агент:	

– з розповсюдження (банк або інша юридична особа)	Розповсюдження електронних грошей
– з поповнення (банк або інша юридична особа)	Надання засобів поповнення електронними грошима електронних пристроїв

Закінчення табл. 4

1	2
– з обмінних операцій (банки)	Обмінні операції з електронними грошима
– з розрахунків (банк або небанківська фінансова установа, що має ліцензію НБУ на переказ грошей без відкриття рахунку)	Приймання електронних грошей в обмін на готівкові/безготівкові кошти
Користувач (фізична особа, суб'єкт господарювання)	Є власником електронних грошей і має право використовувати їх для придбання товарів, і здійснення переказів з урахуванням обмежень
Оператор (юридична особа, внесена до Реєстру платіжних систем, систем розрахунків, учасників цих систем та операторів послуг платіжної інфраструктури)	На підставі договору, укладеного з емітентом, виконує операційні та інші технологічні функції, що забезпечують використання електронних грошей

Відповідно до Положення про електронні гроші від 04.11.2010 р. 481 [19], емітентом електронних грошей може бути лише банк та здійснювати їх емісію можна лише у гривні, що значно скорочує обсяги здійснюваних операцій.

Дані вимоги створюють невідповідність українського законодавства законодавству ЄС та США, що ускладнює вхід на міжнародний ринок електронних грошей міжнародним гравцям (PayPal, Qiwi тощо), а отже, вони працюють без ліцензій та не контролюються НБУ.

Вважаємо за необхідне переглянути дані вимоги та привести вітчизняне законодавство у відповідність до законодавства ЄС, встановити вимоги щодо ліцензування небанківських фінансових установ, які б здійснювали емісію, та використання електронних грошей, що забезпечить легальність даного бізнесу.

Положення про електронні гроші від 04.11.2010 р. 481 [19] також визначає вимоги до емітента електронних грошей, а саме:

1. Емітент має право

– самостійно забезпечувати здійснення операцій з електронними грошима або укласти договори з операторами про виконання ними операційних або інших технологічних функцій, які забезпечують використання електронних грошей. Оператор має бути резидентом.

2. Емітент зобов'язаний:

– забезпечити фіксування всіх трансакцій електронних грошей між користувачами, торговцями, агентами, емітентом та оператором за допомогою технічних засобів, а також зберігання протягом п'яти років відповідної інформації у формі, яка дає можливість перевірити цілісність інформації;

– здійснювати контроль за дотриманням оператором та агентами під час здійснення операцій з електронними грошима вимог законодавства та правил використання електронних грошей;

– забезпечити запровадження:

- організаційних, процедурних заходів і використання технічних засобів з метою виявлення, а також запобігання, перешкоджання та протидії шахрайству;

- системи захисту інформації, яка має здійснювати безперервний захист інформації під час випуску, використання та погашення електронних грошей на всіх етапах її формування, оброблення, передавання і зберігання;

- контролю за операціями з електронними грошима, які мають здійснюватися виключно на території України;

- заходів із запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму відповідно до законодавства України.

Умови функціонування електронних грошей в Україні узагальнено на рисунку 2.

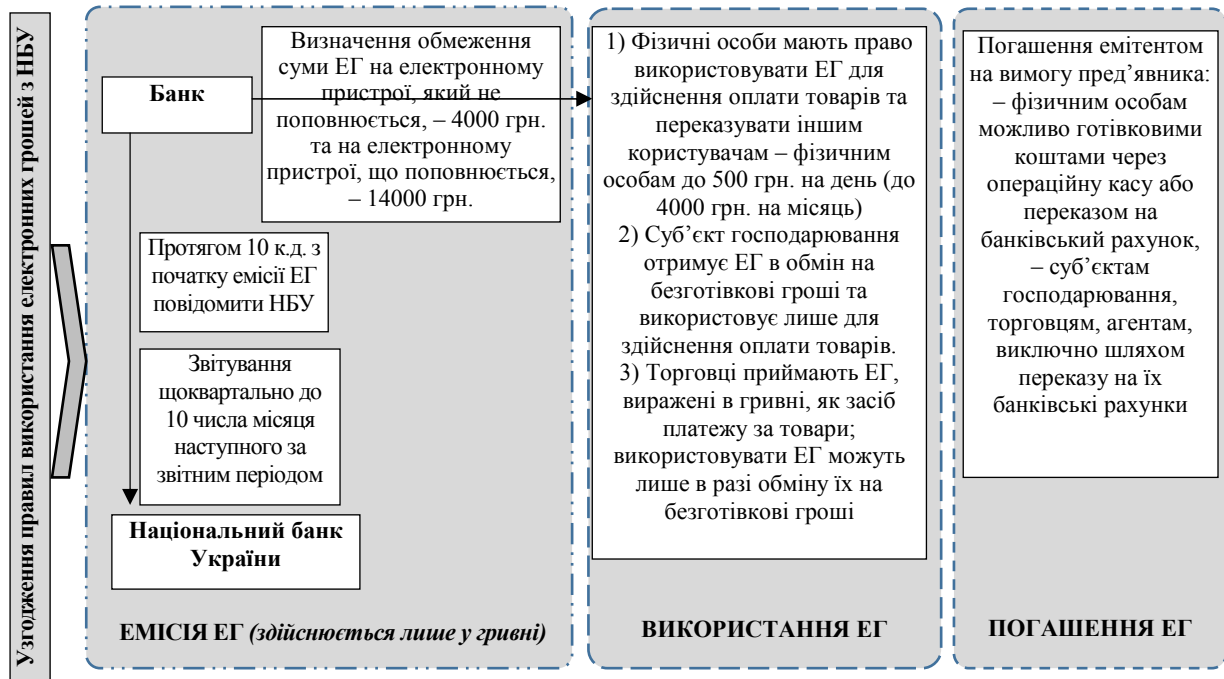

Рис. 2. Умови функціонування електронних грошей в Україні

Отже, законодавством обмежено суму, яка може міститися на електронному пристрої. Це залежить від того чи поповнюваний він чи ні. Положенням також регулюються правила використання електронних грошей та умови початку їх емісії.

За матеріалами семінару «Платіжний ринок та його регулювання» [3], проведеного Національним банком України 12 серпня 2015 р., де Т.В. Коваленко (начальник відділу регулювання безготівкових розрахунків) представила основні напрями розвитку електронних грошей в Україні, що наведені на рисунку 3.

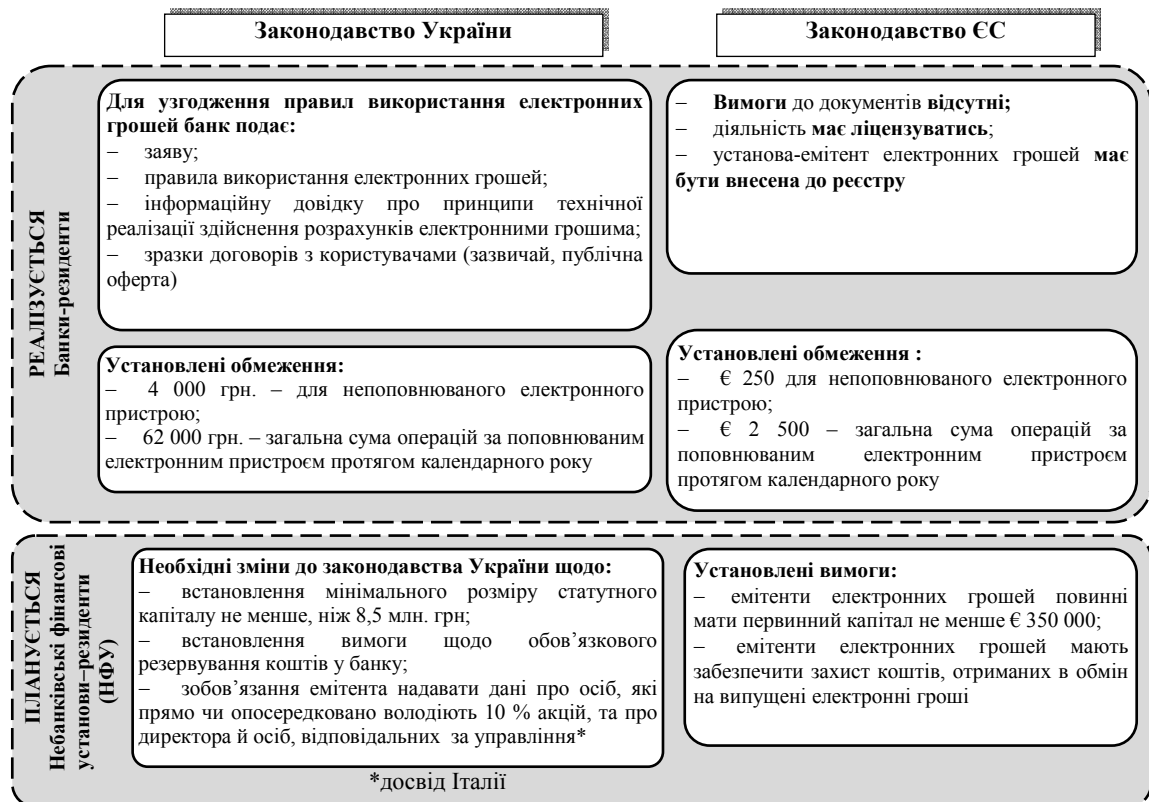

Рис. 3. Відповідність законодавства України законодавству ЄС [3]

Національний банк України вже планує дозволити випуск електронних грошей небанківським фінансовим установам. Це є значний крок до розширення ринку електронних грошей, що потребує детальної роботи щодо гармонізації законодавства України з законодавством Європейського Союзу. А саме, встановлення вимог щодо статутного капіталу; резервування коштів у банку (покриття ЕГ); надання інформації до НБУ про акціонерів НФУ.

Наступним законодавчим актом, що регулює функціонування електронних грошей в Україні, є Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», який встановлює основні організаційно-правові засади електронного документообігу та використання електронних документів. Дія цього Закону поширюється на відносини, що виникають у процесі створення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, оброблення, використання та знищення електронних документів. Встановлено, що державне регулювання електронного документообігу в Україні здійснюється Кабінетом Міністрів України та іншими органами виконавчої влади, які реалізують державну політику електронного документообігу [7].

Електронний документ являє собою правову основу для руху електронних грошей у відкритій комп'ютерній мережі. У ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. 851-4 наведено формальне визначення, а саме: електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, враховуючи обов'язкові реквізити документа [7, с. 58].

У свою чергу, автор А.А. Маєвська зазначає, що Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» не містить положень щодо того, які документи можуть, а які не можуть бути використані у господарському обігу у вигляді електронного документа та які вимоги передбачаються до його структури й форми, та чітко не визначає його сфери дії. Крім того, автор пропонує доопрацювати визначення електронного документа, зробити його більш конкретним; визначитися з тим, що є паперовою копією електронного документа та передбачити порядок її оформлення. У свою чергу, А.А. Маєвська зауважує, що потрібно більш ретельно підійти до визначення умов зберігання електронних документів; вказуючи на права та обов'язки суб'єктів електронного документообігу, слід все ж таки їх зазначити у наведеному вище законі, а не направляти до іншого нормативного акта [12, с. 81].

Судова процедура вирішення спорів за участю електронного документа має передбачати прийняття доказів в електронній формі. Має існувати процедура експертизи електронних документів, аналогічна експертизі паперових документів. При цьому формат електронного документа для можливості дослідження його вмісту необхідно детально описати й закріпити в підзаконних нормативних актах [11, с. 106].

Важливим етапом щодо вдосконалення правового регулювання електронної комерції в Україні є прийняття Закону України «Про електронний цифровий підпис», що визначає правовий статус електронного цифрового підпису та регулює відносини, що виникають при використанні електронного цифрового підпису.

Електронний підпис – це засіб засвідчення особою комп'ютерним кодом, а не рукописним підписом. Цей код звичайно створюваний з використанням кнопок, що кодують, додається до електронного документа як кошти підписання документа [12, с. 69].

Електронний цифровий підпис є тим інструментом, що дає можливість створити правові основи для електронного документообігу, укладати угоди, створювати платіжні системи нового типу, електронні цінні папери тощо. Він використовується для підтвердження цілісності, дійсності та авторства будь-яких електронних документів: текстових, графічних, окремих рядків або записів у базах даних тощо. Під час укладення угод в електронній комерції електронний підпис виконує такі юридичні функції:

- вказує, ким підписаний документ або повідомлення, і є складним для відтворення будь-якою іншою, не уповноваженою на те особою;
- ідентифікує те, що підписано, і не допускає підробки або змін;
- виконує процедурну роль, тобто символізує виявлення волі певної сторони до угоди (схвалення, дозвіл тощо). В електронній комерції процедури створення і перевірки підпису є гарантією справжності та дійсності договірних зобов'язань, а також захистом від їх односторонньої зміни або порушення [12, с. 76].

Щодо практичної реалізації технології електронного цифрового підпису, то сьогодні в Україні створений і функціонує центральний засвідчувальний орган, декілька центрів сертифікації ключів

успішно пройшли процедуру акредитації відповідно до законодавства, розроблено низку нормативних документів для забезпечення процедур електронного цифрового підпису [22].

Законом України від 05.04.2001 р. 2346-ІІІ «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» [9] теж було легалізовано електронний підпис. Згідно з пунктом 18.2 статті 18 Закону, електронний цифровий підпис на електронному документі має однакову юридичну силу з підписом на паперовому документі, а з пунктом 18.1 статті 18 – електронний документ має однакову юридичну силу з паперовим документом. Тепер у суді інтернет-магазини можуть виступати з електронним документом і приймати платежі клієнтів з електронним цифровим підписом, щоправда, лише за згодою банку.

Отже, проаналізувавши зазначений вище закон, можемо зробити висновок, що електронний цифровий підпис дозволяє істотно спростити укладення угод на відстані та без зустрічі сторін, а також зменшити ризик відмови у договірному процесі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Викладені результати дослідження проблемних питань нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку операцій з електронними грошима на прикладі України та Республіки Польща дозволили сформулювати такі висновки.

1. Активна участь нашої держави у європейській інтеграції на тлі глобалізаційних процесів в економіці спричиняє посилення міжнародних потоків капіталу, зокрема фінансового, торговельної співпраці України з країнами світу, в тому числі з її західними сусідами, що в цілому призводить до інтенсифікації міжнародних розрахунків. Ці обставини, а також наявність вимог ЄС до України як до перспективного члена Європейського Співтовариства, у свою чергу, вимагають активного впровадження сучасних інформаційно-комп'ютерних та телекомунікаційних технологій і у сферу грошового обігу. Визначено, що існуючі проблеми інституційного середовища щодо регулювання здійснення розрахунків електронними грошима унеможливають розширення їх використання в діяльності суб'єктів господарювання в Україні.

2. Окреслена вище проблема також пов'язана з неможливістю достовірної ідентифікації електронних грошей з метою їх облікового відображення, а також неоднозначним трактуванням відповідних господарських операцій для цілей оподаткування діяльності суб'єктів господарювання. Відповідно, іншим проблемним питанням практичного характеру є нерозробленість методик бухгалтерського обліку електронних грошей та положень щодо розкриття інформації про них у фінансовій звітності. А у зв'язку з тим, що даний об'єкт є новим для української облікової практики, дії бухгалтерів щодо бухгалтерського обліку електронних грошей та розкриття інформації про них у звітності є швидше інтуїтивними, ніж об'єктивними та чітко регламентованими.

3. У межах цього дослідження проведено оцінку стану нормативно-правового забезпечення регулювання бухгалтерського обліку операцій з електронними грошима в Україні та Польщі, чий досвід у реформуванні вітчизняної економіки на шляху до членства у ЄС можна вважати зразковим для нашої держави. Крім того, визначено, що функціонування електронних грошей регулюють ряд нормативних актів, таких, як Закон України «Про електронний цифровий підпис», Закон України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні», Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», Положення про електронні гроші 481. Однак документи регулюють лише загальні положення щодо функціонування електронних грошей в Україні, і на жаль, не існує нормативного забезпечення щодо відображення електронних грошей в бухгалтерському обліку, що, на нашу думку, є необхідним. Це б дозволило забезпечити правильне облікове відображення електронних грошей як об'єктів бухгалтерського обліку, сформувати адекватну систему контролю відповідних електронних розрахунків та в цілому сприятиме детінізації розрахункових операцій.

Список використаної літератури:

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Директива європейського парламенту та ради 2009/110/ЄС від 16 вересня 2009 року «Про започаткування, здійснення та пруденційний нагляд за діяльністю установ, що

- працюють з електронними грошима» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_a18.
3. Електронні гроші в Україні: нове в регулюванні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://drive.google.com/file/d/0B9z4744emnkxLTRVNXU0UC0xbjQ/view>.
 4. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
 5. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність України» 996-XIV від 16.07.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=996-14>.
 6. Закон України «Про електронний цифровий підпис» 852-IV від 22.05.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=852-15>.
 7. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» 2599-IV від 31.05.2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.acsk.uss.gov.ua/download/legislation/zy_about_e-documents.pdf.
 8. Закон України «Про національний банк України» від 20.05.1999 р. 679-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
 9. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 р. 2346-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2346-14/>.
 10. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.1999 р. 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
 11. Камінська Л.Б. Проблеми наближення правового регулювання електронної комерції в Україні до європейського законодавства / Л.Б. Камінська // 36. матер. IX міжнар. наук.-практ. конф. «Моделі та стратегії євроінтеграції України: економічний і правовий аспекти» ; Українська академія зовнішньої торгівлі. – К., 2006. – С. 104–107.
 12. Маєвська А.А. Електронна комерція і право / А.А. Маєвська. – Х., 2010. – 256 с.
 13. Нефьодов А. Інтернет-валюта, або Що таке електронні гроші в Інтернеті / А.Нефьодов // Збірник систематизованого законодавства. – 2004. – 5. – С. 193–197.
 14. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. 2755-VI зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=18&nreg=2755-17>.
 15. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затверджений Наказом Міністерства фінансів України 20 від 31.01.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>.
 16. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затверджений Наказом Міністерства фінансів України 290 від 29.11.99 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>.
 17. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджений Наказом Міністерства фінансів України 318 від 31.12.99 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.
 18. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток», затверджений Наказом Міністерства фінансів України 353 від 28.12.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01>.
 19. Положення про електронні гроші в Україні, затверджено постановою правління Національного банку України від 04.11.2010 р. 481 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10>.
 20. Постанова Національного банку України «Про затвердження Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті» від 21.01.2004 22 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>.
 21. Узгодження правил використання електронних грошей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=66296&cat_id=66292.

22. Україне уже можно использовать электронную подпись / По материалам УНИАН. – 2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.podrobnosti.ua/ptheme/internet/2006/09/26/351767.html.
23. Цивільний кодекс України від 16.12.2004 р. 435-IV зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=20&nreg=435-15>.
24. Kodeks cywilny z dnia 23 kwietnia 1964 r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://prawo.money.pl/akty-prawne/ujednolicone-akty-prawne/kodeksy/kodeks;cywilny;z;dnia;23;kwietnia;1964;r;1964,16,93,DU,104.html>.
25. Kodeks spółek handlowych z dnia 15 września 2000 r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.codziennikprawny.pl/uploaded/akty_prawne/139.pdf.
26. Krajowy Standard Rachunkowości 1 «Rachunek przepływów pieniężnych» z 22.07.2003 r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mf.gov.pl/dokument.php?const=1&dzial=74&id=25537>.
27. Krajowy Standard Rachunkowości 2 «Podatek dochodowy» z 14.09.2004 r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mf.gov.pl/dokument.php?const=1&dzial=74&id=36926>.
28. Ustawa o podatku od towarów i usług z dnia 11.03.2004 r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.vat.pl/att/przepisy/VAT_2009.pdf.
29. Ustawa o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mf.gov.pl/_files_/.../akty.../ustawa_o_rachunkowosci.pdf.
30. Ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.uokik.gov.pl/download.php?id=550.
31. Ustawa z dnia 18 września 2001 r. o podpisie elektronicznym [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.nccert.pl/Images/ustawaopodpisie.pdf>.
32. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o ochronie baz danych [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.memex.pl/doc/ustawa_OBD_2001.pdf.
33. Ustawa z dnia 5 lipca 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/systemplatniczy/regulacje/dzu12092002.html>.
34. Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bip.gov.pl/.../Ustawa_o_dostepie_do_informacji_publicznej.pdf.
35. Ustawa o usługach płatniczych z dnia 19 sierpnia 2011 r. Dz.U. 2011. Nr 199 poz. 1175 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20111991175>.
36. Ustawa z 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.podatki.biz/akty/ra150292.htm.

ШИМАНСЬКА Катерина Володимирівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- обліково-інформаційна підтримка управлінських рішень у міжнародній економічній діяльності;

- теорія та практика міжнародного бізнесу, його сучасні форми.

E-mail: utter2006@gmail.com.

СЕМЕНЕЦЬ Анна Павлівна – аспірант кафедри обліку і аудиту Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

- бухгалтерський облік і контроль наявності та руху електронних грошей.

E-mail: maljuga.anna@rambler.ru.

Стаття надійшла до редакції 30.09.2015.